

اصلاح الگوی مصرف در بستر شهرداری‌ها

مهدی جمالی نژاد
مدیر کل امور شهری استانداری اصفهان

به سطح بالاتری از رشد اقتصادی خواهد بود که در نهایت با جلوگیری از اتلاف منابع و استفاده صحیح از انرژی، افزایش بهره‌وری را به همراه خواهد داشت. لذا برای اصلاح الگوی مصرف ابتدا بایستی هزینه‌ها را شناسایی نموده و درآمدها را صرف نیازهای واقعی کنیم.

اگر چه هزینه‌ها در شهرداری به دلیل تنوع فعالیت‌ها و خدمات و حجم عظیم فعالیت‌های عمرانی، بیش از هر سازمانی متأثر از تورم کلی در کشور است، ولی دقت کافی در عملکرد شهرداری‌ها و شیوه عمل آنان، ساختار تشکیلاتی، نحوه ارائه خدمات و اجرای پروژه‌های عمرانی نشانگر این واقعیت است که افزایش هزینه‌ها فقط متأثر از نرخ تورم نمی‌باشد، بلکه دلایلی به شرح ذیل دارد:

۱. افزایش قابل توجه فعالیت‌های عمرانی شهرداری‌ها طی سالهای اخیر و در مقایسه با قبل از انقلاب.
  ۲. پذیرش برخی وظایف و فعالیت‌های جدید که عمدتاً فعالیت‌های پرهزینه و بدون درآمد می‌باشند.
  ۳. افزایش و بهبود خدمات شهری توسط شهرداری‌ها که لازمه صرف هزینه‌های بسیار است.
  ۴. امکانات رفاهی بیشتر برای کارکنان شهرداری‌ها و پرداخت حقوق و دستمزد بیشتر.
- افزایش بی‌رویه و به‌کارگیری بدون ضابطه افراد در شهرداری‌ها که در نتیجه، تعداد زیادی از شهرداری‌ها را با تورم نیروی انسانی غیر متخصص مواجه نموده است و بخش قابل توجهی از اعتبارات شهرداری‌ها صرف هزینه‌های پرسنلی می‌گردد.
- ساختار تشکیلاتی و نیروی انسانی نامتناسب که بعضاً شناخت لازم

بر اساس مواد ۱ و ۳ قانون شهرداری مصوب سال ۱۳۴۵، شهرداری نهادی است که طبق ضوابط مشخصی تأسیس و دارای شخصیت مستقل حقوقی بوده و اداره امور شهر را (با استثناء وظایفی که به عهده سایر ادارات و سازمان‌ها و مؤسسات دولتی تابعه وزارتخانه‌ها می‌باشد) در محدوده و حریم شهر زیر نظر شورای اسلامی شهر که اعضای آن برگزیده مردم شهر می‌باشند بعهده داشته و طبق تعریف قانونی اخیر و باستناد قانون فهرست نهادهای عمومی غیر دولتی (نهاد مستقل، عمومی و غیر دولتی) محسوب می‌شود، به مفهوم دیگر شهرداری نوعی نهاد محلی است که در محدوده‌های فوق قوانین و مقررات و ضوابط قانونی مربوط به شهر را در ابعاد مختلف و وسیع اعمال می‌نماید.

از طرفی، بر خلاف سایر ادارات و سازمان‌های دولتی، منابع مالی لازم برای اداره امور شهر را نیز از مردم شهر دریافت و به مصرف ارائه سرویس‌ها و خدمات شهری و نگهداری و عمران و آبادی و توسعه کمی و کیفی همان شهر تحت نظارت شورای اسلامی شهر می‌رساند. بدین ترتیب نحوه اداره امور شهر و شهرداری از سایر ادارات و مؤسسات کاملاً متمایز بوده و سیستم اجرایی آن با هیچ یک از آنها قابل مقایسه نیست، به همین دلیل اصلاح الگوی مصرف و کاهش هزینه‌ها (مدیریت هزینه) در شهرداری بیش از سایر دستگاه‌ها، در تعدیل مشکلات مردم و بهبود وضعیت مالی آنان مؤثر می‌باشد که متأسفانه توجه چندانی به آن نشده است. (کاهش هزینه‌ها نوعی درآمد نیز تلقی می‌گردد)

نامگذاری سال ۸۸ به عنوان سال «اصلاح الگوی مصرف» از سوی رهبر معظم انقلاب قوه محرکه‌ای برای رسیدن شهرهای کشور

در جهت شیوه‌های مناسب کنترل هزینه‌ها ندارند. عدم به کارگیری صحیح از فن آوری اطلاعات و ارتباطات و شیوه‌های مکانیزه مناسب جهت فعالیت‌های مختلف. عدم انطباق شیوه‌های مورد عمل توسط برخی شهرداری‌ها با شرایط و وسعت شهرهای کنونی و زمان حاضر. عدم نظارت و کنترل دقیق بر امور مالی و نحوه‌هزینه اعتبارات شهرداری‌ها.

باتوجه به موارد فوق و عوامل تأثیر گذار دیگر و به رغم تأثیر غیر قابل انکار بر عملکرد و افزایش هزینه شهرداری‌ها، به جرات می‌توان ادعا نمود که امکان اصلاح الگوی مصرف و کاهش هزینه‌های شهرداری به میزان زیادی وجود دارد، لذا در این بخش به مواردی از آن اشاره می‌شود.

اصلاح الگوی مصرف از طریق تحقق شهر الکترونیک، شهروند الکترونیک و شهرداری الکترونیک :

شهر الکترونیک، شهری است که اجرای اکثر فعالیت‌های آن از طریق سیستم‌های الکترونیک و اینترنت امکان پذیر باشد. در چنین شهری ضرورتی ندارد مردم برای انجام کارهای روزمره خود مانند پرداخت قبوض، اخذ پروانه ساختمان، پرداخت عوارض و جرائم، خرید املاک و یا کالا وقت زیادی را صرف کرده و بطور فیزیکی حضور بهم رسانند بلکه تمام این امور را می‌توانند از طریق کامپیوتر شخصی خود و هنگامی که به شبکه جهانی اینترنت متصل است انجام دهند. همینطور مشارکت در فعالیت‌های شهری و برنامه‌های شهرداری از جمله ارتباط با شهردار، مدیران و کارکنان شهرداریها تا حد زیادی تسهیل می‌گردد و خدمات به شهروندان به گونه ای مطلوب تر و با هزینه کمتر ارائه می‌شود. شهر الکترونیک و شهرداری الکترونیک مزایای زیادی را در راستای کاهش هزینه‌ها به همراه خواهند داشت که بخشی از آنها عبارتند از :

۱- کاهش ترافیک شهر با توجه به کاربرد اینترنت در فعالیت‌های شهری شهروندان : از آنجا که در شیوه سنتی، بخش بزرگی از بودجه شهرها صرف ترافیک شهری می‌شود، با توجه به حذف رقم اختصاص یافته به ترافیک در یک شهر الکترونیک، این بودجه می‌تواند صرف امور دیگری مانند توسعه پارک‌ها، اماکن گردشگری و سایر زیر ساخت‌ها گردد.

۲- تقلیل آلودگی هوا با کاهش ترافیک شهری : در شهر الکترونیک لازم نیست برای انجام حجم وسیعی از کارهای روزمره در خیابان‌ها تردد نمود، بلکه امکان دسترسی به بسیاری از خدمات و اطلاعات شهری برای شهروندان از منزل وجود دارد و این هزینه کاهش آلاینده‌ها را به میزان زیادی کم می‌نماید.

۳- صرفه جویی در وقت و انرژی : با افزایش استفاده از اینترنت درانجام الکترونیکی کارها، مصرف دو عامل زمان و انرژی تا حد زیادی تقلیل خواهد یافت. به این صورت که شهروندان می‌توانند تنها از طریق یک پنجره روی صفحه نمایشگر رایانه خود، اغلب کارهای روزانه خود را انجام بدهند و به جز فشار دادن چند دکمه روی صفحه کلید رایانه

خود لازم نیست کار دیگری انجام دهند.

۴- صرفه جویی در سرمایه گذاری بیشتر روی روش‌های قدیمی اداره شهر : زیر ساختارهای ایجاد شده توسط شهر الکترونیک باعث می‌شود که سرمایه گذاری‌های آتی شهر بر مبنای زیر ساختارهای نوین صورت بگیرد و از سرمایه گذاری بیشتر بر روی روش‌های قدیمی خودداری شود. در این صورت صرفه جویی قابل ملاحظه ای در تخصیص منابع مالی صورت می‌گیرد.

۵- صرفه جویی در ایجاد زیر ساخت‌های لازم برای توسعه‌های آتی شهر : با ایجاد یک زیر ساخت مناسب (که توسط شهر الکترونیک ایجاد می‌شود)، توسعه آتی شهر نیاز به ایجاد همان زیر ساخت‌ها نخواهد داشت. بطور مثال، پس از اینکه سیستم کارت اعتباری در شهر راه اندازی گردید، دیگر ضرورتی ندارد جهت پروژه‌های بعدی شهر که نیاز به این سیستم دارند، سرمایه گذاری مجددی انجام داد.

۶- درآمد مستمر شهری با بوجود آمدن شهرداری الکترونیک : ایجاد سیستم‌های پرداخت عوارض، جرائم و قبوض به صورت بر خط باعث می‌شود که تأخیرات ایجاد شده در پرداخت‌ها (که عمدتاً به دلیل عدم فرصت زمانی کافی برای مردم صورت می‌گیرد) کاهش یابد و در نتیجه زمینه ایجاد یک درآمد با ثبات برای شهر فراهم شود. این امر امکان بودجه ریزی دقیق سالیانه و اعمال مدیریت استراتژیک را برای مدیران شهری با توجه به نقدینگی قابل تحقق فراهم می‌سازد.

۷- تسریع، تسهیل، تکریم و اعتماد سازی در شهرداری : ارتباط مستقیم شهروندان با شهردار و مسئولین شهر باعث می‌شود که مشکلات شهری هر چه سریعتر به گوش آنها رسیده و این امر حس مشارکت را در بین شهروندان تا حد زیادی افزایش و هزینه‌های ناشی از عدم همکاری را کاهش می‌دهد. از طرفی کارایی و راندمان را افزایش داده و از بروز بسیاری از سوء استفاده‌ها و تخلفات جلوگیری خواهد کرد.

۸- همسو کردن سرمایه گذاری شهرداری‌ها با نیازهای شهر و شهروندان : در هر سازمانی، مشتری مهمترین مخاطب است و باید به نیازهای او توجه وافر معطوف گردد. با توجه به این هدف در شهر الکترونیک امکاناتی فراهم می‌شود که بر اساس آگاهی از

نیازهای شهروندان تسهیل می‌گردد. به تبع این امر به راحتی می‌توان سرمایه‌گذاری‌های شهری را در جهت برطرف کردن نیازهای حاضر شهروندان به کار بست و از سرمایه‌گذاری‌های اضافی پرهیز نمود.

اصلاح الگوی مصرف با تأکید بر مقوله «مهندسی ارزش»:

مهندسی ارزش بر تفکر و به ویژه تفکر گروهی، بر خرد جمعی، انتقادپذیری، خلاقیت، استفاده از نیروهای کاردان و متخصص و بر اجتناب از کلی‌گویی برای مشخص کردن کارکرد اصلی یک محصول و یا یک طرح عمرانی به منظور یافتن هزینه‌های پنهان و غیر ضروری تولید یک فراورده یا خدمات یا فعالیت عمرانی و حذف یا کاستن از هزینه‌های زاید متمرکز است.

یکی از حوزه‌هایی که مهندسی ارزش می‌تواند منجر به صرفه جویی شود، در خدمات شهری و حوزه مدیریتی است. روش تحلیل ارزش در عرصه‌های مدیریتی، به‌همان نتایج مشابهی که در حوزه فنی به دست آمده، رسیده است و حتی توانسته تا ۳۰٪ صرفه جویی در هزینه‌ها را به وجود آورد. مهندسی ارزش در زمینه حمل و نقل شهری و بین جاده‌ای، خدمات عمومی شهرداری‌ها، ساختمان سازی، محیط زیست، تحقیق و توسعه، روان سازی فعالیت‌های اداری و به ویژه در حوزه عمل فعالیت‌های شهری که شهرداری‌ها عهده دار آن می‌باشند، کاربرد داشته و نتایج قابل ملاحظه‌ای به بار آورده است.

روش شناسی ارزش را در تمام مواردی که به کاهش هزینه یا اصلاح و افزایش کیفیت نیاز داشته باشیم، می‌توان به کار برد. مهندسی ارزش در هر کجا بحث پول و هزینه باشد، کاربرد دارد. هر چند مهندسی ارزش زودتر و در مراحل آغازین مطالعات یک طرح انجام شود، برای انجام تغییرات هزینه کمتری باید پرداخت و بیشترین صرفه جویی نیز در مراحل اولیه مطالعه است. در ایران گرچه مهندسی ارزش و مدیریت ارزش در فعالیت‌های مدیریتی و عرصه خدمات شهری و شهرداری‌ها کمتر انجام شده است و این به خاطر نو بودن و جوان بودن این مقوله در کشور ما است، اما این کمبود را نباید به عنوان عدم امکان کاربرد این شیوه خلاقانه و ارزشمند در حل مسائل و کاهش هزینه‌ها در عرصه مدیریتی یا حوزه‌های خدمات شهری دانست. «مدیریت ارزش» تصمیم‌گیران مدیریت شهری را یاری می‌رساند تا بدانند در چه گزینه‌ای با چه فرایندی و با چه روش می‌توانند با حداقل هزینه ارزش بیشتری کسب کنند. «حداقل هزینه و بیشترین ارزش» اساس این تئوری می‌باشد.

اصلاح الگوی مصرف از طریق به کارگیری رویکردهای مناسب:

گسترش شهرهای کشور به سرعت انجام می‌گیرد و به موازات افزایش جمعیت، توسعه فیزیکی شهرها و افزایش وسعت محدوده‌های خدماتی آنها دارای چنان شتابی است که گاه قبل از اتمام مطالعات طرح‌های توسعه شهری و تصویب آن، شهر فراتر از محدوده‌های پیش‌بینی شده برای سال‌های آتی توسعه یافته است و عملکرد و اجرای طرح با مشکل مواجه شده است.

هرچند که اکثر شهرهای کشور را شهرهای کوچک (شهرداری‌های درجه ۶-۱) تشکیل می‌دهند، اما وجود کلان‌شهرهایی همچون تهران، مشهد، اصفهان، تبریز، شیراز، کرج، قم و اهواز، بخش اعظم جمعیت شهری کشور را در خود جای داده و عملکرد آنها مستقیماً بر اکثریت شهرهای کشور تأثیر گذار بوده است.

در چنین شهرهایی، ارائه خدمات گوناگون و پاسخ‌گوئی به خواسته‌های میلیون‌ها نفر مردم مستلزم به کارگیری نیروی انسانی کارآمد و متناسب با جمعیت شهری و یا به کارگیری تکنولوژی پیشرفته و نیروی انسانی محدودتر خواهد بود.

در ابتدای هزاره سوم و در قرن بیست و یکم، متأسفانه در اکثریت قریب به اتفاق شهرداری‌های کشور، شیوه‌های مورد عمل با مختصر تغییری همان روشهای سنتی و قدیمی و به دور از فن‌آوری‌های نوین بوده که این روشها با شرایط و وسعت کنونی شهرها و عوامل دیگر و در مجموع مدیریت صحیح اداره شهرها منطبق نمی‌باشد.

وجود شمار انبوه کارگران خدمات شهری که بیشتر عهده دار جمع‌آوری و حمل زباله به روشهای سنتی و یا نیمه مکانیزه هستند، بخش قابل توجهی از هزینه‌های شهرداری‌های کشور را شامل می‌شود. مقایسه آمار تعداد کارگران شهرداری‌ها در سال‌های اخیر، کاهش تعداد کارگران را در برخی از شهرداری‌ها نشان می‌دهد. این امر ناشی از استفاده کافی و مناسب از تکنولوژی جدید و به کارگیری روشهای کاملاً مکانیزه نبوده، بلکه بیشتر به دلیل واگذاری این گونه خدمات به بخش خصوصی است که در عمل، هزینه‌های مربوطه توسط شهرداری به بخش یاد شده پرداخت می‌شود.

تنظیف چند صد کیلومتر مربع سطوح معابر و میادین شهرها با ابتدائی‌ترین روشهای ممکن و ابزارهای سنتی در شهرهای بزرگ و کوچک، مستلزم استخدام کارگران بسیاری است که باتوجه به افزایش حقوق و دستمزد آنها، بار مالی قابل توجهی برای شهرداری‌ها داشته و دارد. حتی در بزرگترین شهرهای کشور، قسمت عمده سطوح معابر و حتی بزرگ راهها، همه روزه توسط شمار قابل توجهی از کارگران خدمات شهری رفت و روب می‌شود. اعمال همین روشهای سنتی در نگهداری یا ایجاد پارکها و فضای سبز، اجرای پروژه‌های عمرانی مختلف، نگهداری و مرمت تأسیسات شهری و مواردی از این قبیل را در اکثر شهرهای کشور می‌توان مشاهده نمود.

ضمن آن که کنترل کیفیت و کمیت کار شمار انبوه کارگران نیز خود مستلزم استخدام افراد دیگر می‌باشد و در مواردی نیز از نیروی انسانی مورد اشاره استفاده کافی به عمل نخواهد آمد.

در مورد کادر کارمندی شهرداری‌ها نیز به علل گوناگون هزینه‌های پرسنلی بیش از حد متعارف می‌باشد، که می‌توان مواردی را به شرح زیر بر شمرد:

- ۱- استخدام بی رویه و بدون ضابطه و نیاز واقعی در برخی از شهرداری‌های کشور وجود داشته، بطوری که بسیاری از شهرداری‌ها با تورم نیروی انسانی غیر متخصص مواجه می‌باشند.
- ۲- تدوین قوانین و دستورالعمل‌های جدید در مورد افزایش حقوق و مزایای کارکنان از دیگر مواردی است که هزینه‌های پرسنلی را افزایش

داده است.

۳- عدم استفاده مناسب از کامپیوتر و کاربرد صحیح آن در امور شهرداری‌ها از دیگر عواملی می‌باشد که افزایش کارکنان و هزینه‌های مربوطه را به دنبال داشته است.

۴- عدم همکاری مؤثر مردم در امور مختلف شهر نیز از عوامل بسیار مؤثر جهت به کار گیری نیروی انسانی اضافی و افزایش هزینه‌های پرسنلی در شهرداری‌ها می‌باشد.

۵- شیوه‌های مورد عمل جهت اخذ عوارض مختلف و پیگیری‌های لازم و مکرر جهت دریافت آنها و فقدان ابزار قانونی در این زمینه، اقدام‌های مرتبط با جلوگیری از تخلفات ساختمانی توسط شهروندان، برخورد‌های مربوط به ساخت و سازهای بدون مجوز و بسیاری موارد مشابه که با فرهنگ عمومی و شهر نشینی مردم ارتباط دارد نیز از عوامل مؤثر در این زمینه محسوب می‌شود.

با توجه به موارد فوق و بسیاری عوامل تأثیر گذار دیگر، پیشنهاد‌های ذیل جهت اصلاح الگوی مصرف و کاهش هزینه‌های پرسنلی ارائه می‌گردد:

۱- تغییر شیوه‌های سنتی جمع آوری و دفع زباله و استفاده از ماشین آلات و ابزار مناسب و طرح‌های منطبق با شرایط هر شهر به منظور کاهش بخش قابل توجهی از هزینه‌های کارگری مرتبط با این خدمات.

۲- به کارگیری ماشین آلات و ابزار مناسب و اجرای طرح‌ها و شیوه‌های مناسب توسعه و نگهداری فضای سبز در شهرها به منظور کاهش نیروی انسانی شاغل در این بخش و به تبع آن کاهش هزینه‌های پرسنلی (در این زمینه استفاده از سیستم‌های آبیاری تحت فشار، بارانی و قطره ای و همچنین ماشین آلات و ابزار مناسب دیگر می‌تواند سهم قابل توجهی در کاهش هزینه‌های پرسنلی ایفا نماید).

۳- مکانیزه کردن بیشتر امور، بویژه در شهرداری‌های بزرگ و متوسط

۴- اجرای طرح‌هایی جهت افزایش کارایی کارکنان و متعاقب آن آموزش کارکنان جهت افزایش بهره‌وری آنها و مواردی از این قبیل (آموزش کارکنان هزینه نیست بلکه سرمایه‌گذاری است).

۵- آموزش جامع و همگانی مردم و ارتقای فرهنگ شهروندی.

۶- عدم اجرای طرح‌های امانی و واگذاری فعالیت‌های عمرانی به بخش خصوصی

۷- بازنگری در ساختار تشکیلاتی شهرداری‌ها و اجرای صحیح تعدیل نیروی انسانی در شهرداری‌های کشور با هدف حفظ کارکنان واجد صلاحیت و کارآمد و حذف کارکنان فاقد تخصص و کارایی. ضابطه مند کردن استخدام‌ها و جلوگیری از استخدام‌های موقت غیر ضروری و غیر رسمی و نظارت و حسابرسی منظم دوره‌ای در شهرداری‌ها.

براساس اطلاعات اخذ شده از شهرداری‌ها به طور کلی حدود یک سوم از کل هزینه‌های آنها را هزینه‌های پرسنلی تشکیل داده است که در بین شهرداری‌های بزرگ و کوچک در این باره اختلاف محسوسی مشاهده می‌گردد و هزینه‌های پرسنلی به نسبت افزایش درجه شهرداری و بزرگی شهر افزایش می‌یابد.

چنانچه طرح تعدیل نیروی انسانی به مفهوم واقعی آن در شهرداری‌ها اجرا و مبتنی بر آن نیروی انسانی اضافی شهرداری‌ها به دیگر سازمان‌ها و یا بخش خصوصی مرتبط با فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری‌ها انتقال یابند، رقم قابل توجهی از هزینه شهرداری‌ها کاهش خواهد یافت.

اصلاح الگوی مصرف از طریق اعمال مدیریت صحیح، ارتقای کیفیت نیروی انسانی و نظارت دقیق:

مدیریت بهینه از جمله مؤثرترین عوامل تأثیر گذار بر کاهش کلیه هزینه‌های شهرداری‌ها می‌باشد. انتخاب مدیرانی مجرب و دارای آگاهی‌های لازم به شیوه‌های مدرن اداره امور شهرها همانند توانایی لازم به منظور استفاده از ظرفیت‌های موجود کارکنان و ایجاد امکانات رفاهی لازم برای آنها، توان مندی لازم جهت واگذاری فعالیت‌ها به بخش خصوصی و پیمانکاران واجد صلاحیت، نظارت عالیه بر حسن اجرای پروژه‌ها و انجام آن در زمان تعیین شده با کیفیت مناسب، داشتن تخصص کافی جهت تشخیص طرح‌های اولویت دار و ضروری، انتخاب بهترین روش تأمین تأسیسات و تجهیزات شهری، اجرای پروژه‌های مختلف با حداقل هزینه ممکن و حفظ کیفیت مطلوب و امکان جلب مشارکت‌های مردمی در اداره امور شهرها می‌تواند به نحو قابل توجهی در کاهش هزینه شهرداری‌ها و اصلاح الگوی مصرف مؤثر باشد.

عدم اجرای پروژه‌های غیر ضروری، اجتناب از انعقاد قرارداد با پیمانکاران فاقد صلاحیت، عدم انجام هزینه‌های اداری غیر ضروری، صرفه جویی در هزینه‌ها با نظارت کافی بر عملکرد کارکنان بویژه کادر مالی و فنی شهرداری‌ها، نظارت کافی بر اداره صحیح سازمان‌های وابسته و بسیاری موارد دیگر توسط مدیران آگاه و مجرب می‌تواند باعث صرفه جویی در میزان قابل توجهی از اعتبارات گردد.

یقیناً اعمال مدیریت صحیح در شهرداری‌ها مستلزم انتخاب شایسته‌ترین فرد شهر به عنوان شهردار و همچنین افرادی واجد شرایط به عنوان معاونین شهردار و مدیران کلیه سازمان‌های وابسته به شهرداری‌ها خواهد بود.

تشکیل دانشگاه شهرداری‌ها و ایجاد رشته‌های تخصصی در مؤسسات علمی کاربردی شهرداری‌ها می‌تواند مدیران و کادر مورد نیاز شهرداری‌ها را به علم روز آشنا نموده و از این طریق بهبود مورد نظر

در کیفیت و ساختار نیروی انسانی و در نهایت افزایش بهره‌وری را ایجاد نماید.

- ۱- اجرایی شدن مدیریت هماهنگ شهری که باعث کاهش چشم‌گیر هزینه‌های جاری و عمرانی در سطح شهر و جلوگیری از اتلاف منابع و موازی کاری‌ها خواهد شد.
- ۲- تهیه، تدوین و پیاده‌سازی سیستم علمی‌ارزیابی عملکرد شهرداری‌ها به منظور برقراری نظام شایسته‌سالاری که این امر با در نظر گرفتن معیارهایی (شاخص‌هایی) مطلوب که بتوانند کلیه فعالیت‌های شهرداری‌ها را تحت پوشش قرار داده و توانایی تبدیل به اعداد و ارقام را داشته باشند (مانند نرخ رشد سرانه بودجه) و با به کارگیری تکنیک‌ها و فنون مورد نظر (از جمله AHP، TOPSYS و DELPHI) محقق می‌گردد.
- ۳- بهینه‌سازی مدیریت سیستم حمل و نقل عمومی از طریق: الف) ارائه وسیله نقلیه ارزان قیمت با خدمات گران در بخش حمل و نقل خصوصی ب) در اختیار قراردادن سیستم حمل و نقل عمومی استاندارد، کارآمد و مناسب.

اصلاح الگوی مصرف از طریق واگذاری برخی فعالیت‌های

موجود به بخش خصوصی:

با عنایت به ضوابط اجرائی اصل ۴۴ قانون اساسی در اجرای برنامه‌ها، واگذاری برخی فعالیتها به بخش خصوصی علاوه بر بخش دولتی در شهرداری‌ها نیز بایستی مورد توجه قرار گیرد. هرچند که شهرداری‌ها به عنوان نهادهای محلی جزو بخش دولتی محسوب نمی‌گردند، اما واگذاری بخشی از فعالیتهای این سازمان‌ها به بخش خصوصی نیز مورد تأکید قرار گرفته است. از آن جمله نگهداری فضای سبز شهرها در تعدادی از شهرهای بزرگ، ایجاد و توسعه پارکها و نگهداری آنها، جمع‌آوری و دفع زباله‌های شهری، نظافت معابر و برخی امور خدماتی و عمرانی، بویژه در شهرهای بزرگ و متوسط به بخش خصوصی واگذار گردیده است.

آنچه که در این زمینه مشخص است، انجام بسیاری از فعالیت‌ها

۳- سیاستگذاری در بخش حمل و نقل عمومی به شکلی که برای تعداد کمتر از سه‌هزار نفر مینی بوسرانی، برای هفت هزار نفر اتوبوسرانی، برای پانزده‌هزار نفر تراموا، برای سی هزار نفر قطار سبک شهری (LRT) و برای بالای چهل و پنج هزار نفر مترو (HRT) فراهم گردد.

۴- استفاده از ارزیابی زیست محیطی استراتژیکی یا SEA (فرآیند سیستماتیک و فعال برای ارزیابی متناسب بودن مرحله تصمیم‌سازی، کیفیت زیست محیطی و پیامدهای حاصل از دیدگاه کلان حاکم بر ارائه آلترناتیوهای توسعه در سیاست‌ها و برنامه‌های جامع و کاربردی است که مجموعه پیوسته‌ای از ملاحظات بیوفیزیکی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را به کار می‌گیرد).

توسط بخش خصوصی (شرکتها و مؤسسه‌های خصوصی و افراد حقیقی) به دلیل انتفاعی بودن این شرکتها، نظارت دقیق و مستمر بر نحوه کار کارکنان و استفاده از شیوه‌های مختلف جهت اداره اقتصادی امور، به مراتب با هزینه کمتری نسبت به شهرداری‌ها میسر می‌باشد. لذا واگذاری برخی امور شهرداری‌ها به بخش خصوصی در برنامه بلند مدت و میان مدت می‌تواند منجر به کاهش هزینه‌های عمرانی و خدماتی و در مجموع کل هزینه‌ها گردد و شهرداری‌ها باید در این رابطه به موارد متعددی توجه داشته باشند. در غیر این صورت هزینه‌های قابل پرداخت به بخش خصوصی توسط شهرداری‌ها به مراتب بیش از هزینه‌های مرتبط با انجام این امور، قبل از واگذاری به بخش خصوصی خواهد بود. این موارد عبارتند از:

۱- کلیه شهرداری‌ها می‌بایست واگذاری فعالیت‌های جدید به بخش خصوصی را با انجام مطالعه و دقت کافی انجام داده و جوانب و تبعات آن را در میان مدت و بلند مدت مورد توجه قرار دهند.

۲- واگذاری این امور در شهرها نخست به صورت آزمایشی در محدوده‌های کوچک و پس از موفقیت در سایر نقاط شهر قابل تعمیم خواهد بود.

۳- در مراحل اولیه، واگذاری اموری چون نگهداری و توسعه فضای سبز، نظیف معابر، نگهداری و لایروبی مسیله‌ها و آنها، جمع آوری و دفع زباله‌های شهری و اموری از این قبیل به بخش خصوصی می‌تواند بیشتر مورد توجه شهرداری‌ها قرار گیرد و در صورت موفقیت اجرایی، متعاقباً سطح فعالیت‌های واگذاری به بخش خصوصی با نظارت دقیق گسترش یابد.

۴- شهرداری‌ها در مورد واگذاری اموری چون جمع آوری و دفع زباله‌های شهری، لای رویی و موارد مشابه، می‌بایست توجه داشته باشند که قسمتی از فعالیت‌های مربوطه را باید رأساً انجام دهند و تنها بخشی از این امور را به شرکت‌های خصوصی واگذار نمایند. در واقع، هیچ گاه شهرداری‌ها نباید کلیه ماشین آلات، ابزار، نیروی انسانی و امکانات خود را در ارتباط با این فعالیت‌های خدماتی به یکباره از دست بدهند، چون در این صورت بخش خصوصی امکان خواهد یافت که پس از مدتی، درخواست مبالغی به مراتب بیش از هزینه‌های قبلی را بنماید. در شرایطی که شهرداری فاقد تجهیزات یاد شده باشد، ناگزیر به قبول هرگونه درخواست اضافه وجهی از طریق بخش خصوصی خواهد بود.

۵- با توجه به حجم وسیع کار و اعتبارات کلان مربوطه در شهرهای بزرگ و متوسط و باتوجه به تعداد زیاد شهرداری‌های کشور، چنانچه امر واگذاری فعالیت‌ها به بخش خصوصی عمومیت یابد، لازم است شرکت‌های معتبر و مجهزی جهت انجام این گونه امور به ثبت رسیده و با تجهیزات و امکانات کافی در شهرهای مختلف، خدمات مربوطه را ارائه نمایند. عقد قرارداد با شرکت‌های کوچک و فاقد سوابق کاری مثبت، امکانات، تجهیزات و توانایی‌های لازم می‌تواند ضمن ایجاد مشکلات عدیده، افزایش هزینه‌ها و افت کیفیت خدمات و نارضایتی شهروندان را نیز به همراه آورد. لذا ضرورت خواهد داشت که دفتر نظام فنی اجرایی معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری، تعداد قابل توجهی از شرکت‌های عمرانی در استان‌های مختلف کشور که دارای توانایی‌های لازم و سوابق کاری مثبت در ارتباط با فعالیت‌های

شهرداری‌ها می‌باشند را به وزارت کشور معرفی تا بر اساس بخشنامه‌های اسامی شرکت‌های معتبر مورد تأیید به استانداری‌ها و شهرداری‌ها اعلام گردد.

۶- براساس هماهنگی‌های لازم بین وزارت کشور و شهرداری‌ها، فهرستی از پیمانکاران و شرکت‌های مختلف که در انجام فعالیت‌های محوله از طریق شهرداری‌ها به آنان و در چارچوب قراردادهای منعقدہ تصور نموده اند و یا تخلفاتی داشته اند تهیه و در اختیار سایر شهرداری‌ها قرار گیرد که از انعقاد قرارداد مجدد با این شرکت‌ها خودداری شود.

۷- نظارت مستمر بر نحوه اقدام بخش خصوصی، همچنین ارزیابی مستمر از کیفیت کار و هزینه‌های مربوطه در بین شرکت‌های مختلف و ایجاد رقابت سازنده بین آنها جهت انجام بهتر کارها و با هزینه کمتر.

در یک جمع بندی کلی می‌توان گفت، چنانچه واگذاری برخی امور شهرداری‌ها به بخش خصوصی مبتنی بر شناخت کافی، انجام مطالعه لازم، انتخاب صحیح شرکت‌ها و پیمانکاران، نظارت کافی و در مجموع «مدیریت صحیح» انجام گیرد، می‌تواند نقش قابل توجهی در تعدیل و کاهش هزینه‌های شهرداری داشته باشد، در غیر این صورت، نه تنها موجب افزایش هزینه‌ها می‌گردد بلکه کیفیت خدمات نیز نامطلوب خواهد شد.

علاوه بر واگذاری انجام بخشی از امور و وظایف شهرداری‌ها به بخش خصوصی، جلب مشارکت این بخش جهت سرمایه گذاری در بسیاری از تأسیسات و تجهیزات شهری و طرح‌های درآمد زا نیز باعث کاهش هزینه‌ها گردیده و فرصت کافی را برای شهرداران و شهرداری‌ها فراهم خواهد آورد تا بتوانند به امور مهمتری در شهر پرداخته، نظارت کافی برای اجرای طرح‌های توسعه شهری داشته و اقدام‌های مؤثرتری در رابطه با توسعه متعادل شهرها، حفظ محیط زیست شهری، اجرای پروژه‌های زیربنایی و ایجاد امکانات رفاهی و خدماتی کافی جهت شهروندان به عمل آورند.

اصلاح الگوی مصرف از طریق جلب مشارکت‌های مردمی و افزایش همکاری آنان با شهرداری:

اعمال مدیریت صحیح، ایجاد تفاهم و ارتباطات مناسب با شهروندان، جلب همکاری و مشارکت آنان در اداره امور شهر از جمله مواردی است که می‌تواند هزینه‌های شهری را به مقدار قابل توجهی کاهش دهد.

همکاری مردم در جهت رعایت دستورالعمل‌های شهرداری می‌تواند موجب کاهش هزینه‌ها گردد. مثلاً برخی از شهرداری‌ها ساعت مشخصی برای بیرون گذاشتن زباله‌های خانگی شهروندان تعیین کرده‌اند و مأموران شهرداری زباله‌ها را به وسیله ماشین آلات مربوطه جمع آوری و به خارج از شهر انتقال می‌دهند. رعایت دقیق شهروندان از این دستورالعمل موجب خواهد شد که زباله‌های خانگی فقط در یک نوبت جمع آوری گردد. متأسفانه بسیاری از شهروندان به این امر توجه ننموده و در هر زمان که خود مایل باشند و بدون توجه به وقت تعیین شده، زباله‌ها را در معابر و جلوی منازل خود قرار می‌دهند. این امر شهرداری را ناگزیر می‌سازد تا جمع آوری زباله را چند نوبت

حداکثر صرفه جویی به عمل می‌آید و امکانات بیشتری جهت اداره اقتصادی این واحدها وجود خواهد داشت. نمونه بارز آنها سازمان‌های حمل و نقل جمعی شهرستان‌ها می‌باشد.

اصلاح الگوی مصرف از طریق عدم اجرای برخی فعالیت‌های غیر ضروری :

بسیاری از شهرداری‌های کشور به دلیل نداشتن برنامه‌های مدون میان مدت و بلند مدت و بدون الهام از سند چشم‌انداز کشور و استان، اقدام به اجرای طرح‌های مختلفی می‌نمایند که برخی از این طرحها غیر ضروری یا فاقد اولویت بوده و یا عدم اجرای آن مشکل خاصی را برای شهروندان به وجود نمی‌آورد.

تعداد قابل توجهی از شهرداری‌های کشور، بخش عمده ای از درآمدهای خود را صرف تعریض دایمی معابر، ایجاد بزرگ راهها، بازگشایی معابر و ایجاد بلوارهای متعدد می‌نمایند که علاوه بر هزینه‌های اجرایی کلان این پروژه‌ها، مبالغ هنگفتی نیز صرف پرداخت غرامت به مالکان واقع در محدوده‌های اجرایی کلان این پروژه‌ها می‌گردد که چنانچه شهرداری‌ها، بیشتر در اندیشه دست یابی به شیوه‌های مناسب جهت بهبود وسائط حمل و نقل عمومی و جلوگیری از تردد غیر ضروری و وسائط نقلیه شخصی باشند، ضرورتی جهت انجام این گونه‌هزینه‌ها و تعریض‌های مستمر نخواهد بود. مطلب فوق بدین معنی نیست که شهرداری‌ها در زمینه توسعه معابر سرمایه گذاری نکنند، بلکه مفهوم آن، انجام اقدام‌های اساسی در جهت حل مشکلات و معضلات شهری به گونه ای اساسی و دایمی می‌باشد.

حل مشکل ترافیک می‌باید بیشتر در ارتقای فرهنگ مردم در رابطه با استفاده صحیح و مناسب از اتومبیل شخصی و برقراری سیستمهای مدرن حمل و نقل عمومی جستجو شود. در غیر این صورت عقب نشینی اینبه در معابر و تعریض تدریجی معابر همواره کندتر از رشد جمعیت و افزایش تعداد وسائط نقلیه خواهد بود.

در ایجاد پارکها و فضای سبز شهری، اعتبارات اضافی و غیر ضروری

در روز انجام دهد، که متعاقب آن افزایش هزینه‌های کارگری، میزان استهلاک ماشین آلات و همچنین هزینه‌های جنبی این خدمات را موجب می‌شود. رعایت سایر دستورات عمل‌ها در این زمینه از جمله نوع کیسه زباله مورد استفاده و محل قرار دادن زباله‌ها نیز در کاهش هزینه، سهولت در جمع آوری و دفع این مواد و رعایت بهداشت شهر مؤثر خواهد بود.

رعایت مقررات رانندگی توسط شهروندان از دیگر مواردی است که از جهات مختلف می‌تواند در کاهش هزینه‌های شهرداری‌ها مؤثر افتد. رعایت قوانین مربوطه موجب کاهش ترافیک و آلودگی هوا و در نتیجه هزینه مربوط به کاهش آلودگی یا توسعه معابر جهت روان شدن ترافیک خواهد شد.

دستورالعمل‌های شهرداری در مورد حفظ فضای سبز شهرها، قطع و خشک کردن اشجار، شکستن درختان معابر، قدم زدن روی چمن پارکها، تخریب گل کاری‌ها و مواردی از این قبیل، هزینه‌های نگهداری و توسعه فضای سبز را به مقدار قابل توجهی افزایش می‌دهد.

ریختن نخاله‌های ساختمانی و وسایل غیر قابل استفاده در معابر و مسیلهای شهری، آب گرفتگی مسیلهای، و صرف هزینه‌های زیاد جهت لای روبی و جمع آوری آشغال در این مسیلهای را به دنبال خواهد داشت.

شکستن نرده‌ها، خسارت‌های وارده به آسفالت معابر، خسارت‌های وارده به اتوبوس‌های شرکت واحد، چسباندن اعلامیه‌های مختلف به دیوارهای شهر و مواردی از این قبیل نیز هزینه‌های بسیاری به وجود می‌آورد. با توجه به موارد فوق چنانچه شهرداری بر اساس اعمال مدیریت صحیح بتواند مشارکت و همکاری مردم را جلب نماید و شهروندان نیز موارد فوق را بر اساس دستورالعمل‌های شهرداری رعایت نمایند، هزینه‌های شهرداری بویژه پرسنلی (کارگری) کاهش خواهد یافت.

بدیهی است در این زمینه، شهرداری‌ها باید از طریق آموزش‌های لازم به شهروندان و ارتقای آگاهی آنان، زمینه صرفه جویی در هزینه‌ها را از بابت مشارکت آنها ایجاد نمایند.

اصلاح الگوی مصرف از طریق راهکارهای خودکفائی برای برخی سازمان‌های وابسته :

سرمایه گذاری در ایجاد برخی تأسیسات از جمله مجموعه‌های تجاری، پارکینگ‌ها، پایانه‌ها، میدان‌های میوه و تره بار، شهربازی، ایجاد کارگاه‌ها و کارخانه‌ها و مواردی از این قبیل، چنانچه با مطالعه کافی و توجیه اقتصادی لازم انجام شود، می‌تواند قسمتی از درآمدهای شهرداری را تشکیل دهد.

در حال حاضر سازمان‌ها، مؤسسه‌ها و شرکت‌های مختلفی وابسته به شهرداری‌ها هستند که نمی‌توانند هزینه‌های خود را تأمین نموده و شهرداری‌ها ناگزیر به تأمین همه یا بخشی از هزینه‌های این سازمان‌ها می‌باشند. خودکفائی این سازمان‌ها و عدم نیاز به اعتبارات شهرداری‌ها، بخش قابل توجهی از هزینه‌های شهرداری‌ها را کاهش خواهد داد.

در ضمن، چنانچه برخی از فعالیت‌های شهرداری‌ها به صورت منطقه‌ای (مجموعه شهری) طراحی و اجرا گردد، در هزینه‌های مربوطه

زیادی هزینه می‌شود که می‌توان با حذف این هزینه‌ها نیز فضای سبز بسیار مناسب و زیبایی ایجاد نمود. هزینه‌هایی چون جدول گذاری و ساخت سازه‌های بتنی بی مورد، آسفالت معابر پارکها، دیوارکشی‌های غیر ضروری، تأسیسات اضافی، سیستمهای غلط آبیاری، انتخاب گیاهان و گل‌های حساس و دارای هزینه‌های بسیار جهت کاشت و نگهداری، چمن کاریهای وسیع، مواردی از هزینه‌ها و اقدامات غیرضروری تعدادی از شهرداریها است که با بهینه کردن شبکه‌های

آب رسانی، استفاده از پساب فاضلابها جهت آبیاری درختان واقع در حریم و جنگل‌ها، استفاده از پرلیت یا کودهای جاذب الرطوبه در پای درختان و استفاده از گونه‌های گیاهی مقاوم به کم آبی می‌توان صرفه جویی قابل ملاحظه ای نمود.

خط کشی معابر با رنگ‌های ترافیکی نا مرغوب و رنگ آمیزی جداول بتونی و نرده کشی‌های غیر ضروری در بسیاری از فضاهای شهری نیز دوباره کاری‌های زیادی را به دنبال دارد.

اگر شهرداریها، مبتنی بر برنامه‌های از قبل تدوین شده و با آینده نگری کافی و انجام مکان یابی‌های صحیح و منطبق با اهداف بلند مدت توسعه شهری، فعالیت‌های عمرانی و خدماتی خود را انجام دهند، در بخش قابل توجهی از هزینه‌های کنونی صرفه جویی خواهد شد.

یک بررسی دقیق در این زمینه نشان خواهد داد که سالیانه میلیاردها ریال اعتبار، هزاران تن سیمان، آهن آلات و مصالح مختلف ساختمانی و تأسیساتی در شهرداریها، بیهوده‌هزینه و مصرف می‌شود که عدم انجام این هزینه‌ها هیچ گونه اثر منفی در روند توسعه شهر و یا ارائه خدمات به شهروندان نخواهد داشت.

چنانچه هر یک از شهرداریها بازنگری دقیقی از اقدام‌های مختلف عمرانی و خدماتی و اعتبارات هزینه شده خود، طی پنج سال گذشته به عمل آورند، ملاحظه خواهند نمودند، تعداد قابل توجهی از فعالیت‌های انجام شده با هزینه‌های به مراتب کمتر ممکن بوده و شماری از آنها نیز چنانچه انجام نمی‌شد، هیچ گونه مشکلی به وجود نمی‌آورد.

اصلاح الگوی مصرف از طریق بازنگری در شرح خدمات و چگونگی تهیه طرح‌های توسعه شهری :

به نظر می‌رسد، بخش عمده ای از اعتبارات شهرداری‌های کشور، صرف اجرای طرح‌های توسعه شهری می‌گردد. عمده ترین هزینه‌های عمرانی اکثر شهرداری‌ها صرف ایجاد معابر جدید، توسعه معابر قدیمی، بازگشایی معابر، احیای بافت قدیمی و فرسوده شهر و ایجاد تأسیسات و تجهیزات شهری پیش بینی شده در طرح‌های توسعه می‌گردد.

در صورتی که در تهیه و تدوین بسیاری از این طرح‌ها، مشاوران، شناخت لازم از توان کارشناسی و مالی شهرداریها ندارند و صرفاً بر اساس برخی ضوابط و دستور العمل‌های شهرسازی و بدون در نظر گرفتن جوانب مختلف، با هزینه‌های متفاوت پیشنهادهای خود را مطرح می‌نمایند، در حالی که ضوابط شهرسازی را باید با شرایط شهرداریهای کشور از جهات مالی، توان اجرایی و همچنین خصوصیات فرهنگی - اجتماعی مردم تطبیق داد و در نهایت طرحی با کمترین هزینه ممکن، کمترین میزان تخریب و پرداخت غرامت و قابلیت اجرایی در زمان پیش بینی شده ارائه نمود. در عین حال که طرح مورد اشاره نباید در تضاد با ضوابط و معیارهای شهرسازی باشد، بایستی یک پیوست فرهنگی اجتماعی و یک پیوست برآورد اقتصادی به‌همراه داشته باشد.

اصلاح الگوی مصرف در انجام پروژه‌های عمرانی :

۱- استفاده از مصالح استاندارد در کارهای عمرانی بدلیل ارتقاء کیفیت و افزایش عمر مفید پروژه‌ها

۲- مطالعات اولیه دقیق و جانمایی مناسب پروژه‌های عمرانی به جهت جلوگیری از اجرای پروژه مشابه در همان منطقه و هزینه سنگین ناشی از این کار (بصورت مثال احداث دو بیمارستان در دو شهر با فاصله اندک بدلیل جانمایی غیر اصولی در احداث ساختمان اول)

۳- نظارت دقیق در حین اجرای پروژه به جهت جلوگیری از تخریب و دوباره کاری و مصرف بی رویه مصالح

۴- سبک سازی ساختمانها و استفاده از مصالح منتخب بدلیل کاهش وزن ساختمان و در نتیجه کاهش نیروی زلزله که در نهایت موجب کم شدن میزان مصرف آهن آلات و... خواهد گردید.

۵- رعایت مبحث ۱۹ مقررات ملی ساختمان و اجباری شدن رعایت آن که موجب جلوگیری از اتلاف انرژی با ضریب بالا خواهد شد.

۶- اجرای هر پروژه در صورت دارا بودن توجیه فنی اقتصادی و پیوست فرهنگی اجتماعی و پرهیز از اجرایی کردن پروژه‌ها بدلیل مسائل سیاسی

۷- اجرای سیاست‌های تشویقی و تنبیهی برای رعایت موارد فوق خصوصاً بندهای ۱، ۴ و ۵ در پروژه‌های شخصی و فرهنگ سازی عمومی

۸- دقت در اجرای پروژه‌های مهم زیر بنایی و هدایت اعتبارات به این سمت بدلیل جلوگیری از به‌هدر رفتن منابع (به صورت مثال تزیین اعتبار مناسب جهت اصلاح شبکه‌هاب توزیع آب و در نتیجه پیشگیری از پرت آب یا افزایش بارانه در خرید لامپ‌های کم مصرف و...)

۹- اصلاح آیین نامه شورای برنامه ریزی و توسعه و ایجاد کارگروه اصلاح الگوی مصرف با اختیارات مناسب جهت ملحوظ نمودن فرمایشات رهبر معظم انقلاب در برنامه ریزی پروژه‌های عمرانی

۱۰- اجرای سیستم کنترل پروژه در شهرداریها به منظور شناسایی محدودیتهای در حین اجرای پروژه‌ها و استفاده بهینه و زمانبندی شده از منابع و استفاده از نرم افزار مدیریت پروژه (MSP)

اصلاح الگوی مصرف با به کارگیری مدیریت پسماندها :

رشد سرسام آور جمعیت شهری همراه با توسعه شهرنشینی، تغییرات حاصل شده در عادات و الگوهای مصرف و استفاده بی رویه از منابع خدادادی از دلایل اصلی تغییر شکل طبیعت می‌باشد. افزایش جمعیت رابطه مستقیمی با افزایش تأثیرات نامطلوب انسان بر طبیعت خواهد داشت و از این روست که به دنبال این تأثیرات بحران‌های زیست محیطی بوجود خواهد آمد که این بحران‌ها نه تنها محیط طبیعی را به

سوی نابودی و انهدام خواهد کشید بلکه سرنوشت نامعلومی را نیز برای انسانها به تصویر خواهد کشید، از این رو دغدغه بسیاری از کشورهای جهان سوم اتلاف منابع بوده که از مهمترین مسایل و چالش‌های کشور ما نیز می‌باشد. تکیه بر وجود منابع انرژی در کشور و عدم توجه به تأثیرات سوء آن بر محیط زیست، منابع طبیعی، رفتارهای اجتماعی و مسائل بهداشتی، در آینده کشور و جامعه را دچار مخاطره خواهد نمود. چنانچه به تاریخ گذشته نیاکان برگردیم، آموزه‌های زیبایی برای ما از خود به یادگار گذارده اند که خود یک فرهنگ بوده، فرهنگ درست و به جا مصرف نمودن و تخطی از این امر گناه محسوب می‌شد. به یاد آوریم در آن روزگاران کمتر از واژه ای به نام زباله، پسماند در محاوره‌های روزمره مردم استفاده می‌شد. مواد غذایی به مصرف اهل خانه می‌رسید، باقیمانده آن خوراک حیوانات خانگی می‌شد، مواد قابل سوختنی سوزانده و از انرژی آن برای پخت و پز استفاده می‌شد و در آخر خاکستر آن به فضلاب خانگی اضافه و جهت مصارف کود در مزارع استفاده می‌شد. اسباب و لوازم خانه را تا حد ممکن استفاده می‌نمودند، به یادتان هست چینی‌های شکسته را بند می‌زدند و حلب‌های خالی را تغییر شکل داده و از آن لوازم دیگر می‌ساختند. در زمینه مسایل زیست محیطی و منابع حیاتی در متون اسلامی رهنمودها و دستورات ارزشمندی وجود دارد. دین اسلام با هرگونه افراط و تفریط، اسراف، زیاده روی و نابود کردن منابع حیاتی به شدت مخالفت می‌کند، به طوری که سرنوشت انسانها و افرادی که در مصرف منابع دقت نمی‌کنند و در پی تخریب منابع بر می‌آیند چیزی جز نابودی نیست.

از پیامبر اکرم (ص) روایت شده است که فرمودند ((تحفظوا من الارض فانها أمکم)) از زمین (آب و خاک و آنچه در آن است) حفاظت کنید، به درستی که آن مادر شماس است آیه ی ۱۶۵ سوره انعام در همین رابطه است و اگر ابناء بشر، منابع طبیعی را محافظت نمایند، از زندگی بهتری برخوردار می‌شوند و اگر این منابع را مورد تخریب قرار دهند بدون شک تنبیه به دنبال آن خواهد بود. آیه ی ۳۰ سوره اعراف می‌فرماید، از نعمت‌های خدا بخورید و بیشامید اما اسراف نکنید که خدا مسرفان را (که اندازه نگاه ندارند) دوست ندارد. آیه ی ۱۴۰ سوره انعام: اسراف نکنید که خدا مسرفان را دوست نمی‌دارد.

نا مناسب بودن الگوی رایج مصرف کنندگان و بسیاری از عوامل دیگر، باعث معضلات زیادی در جوامع انسانی و بالاخص کشورهای در حال توسعه گردیده است. پسماندها یکی از بارزترین این معضلات می‌باشند که در صورت عدم کنترل اثرات سوء بهداشتی و زیست محیطی بسیاری به دنبال خواهد داشت از این جهت، کنترل پسماندها و بازیافت آنها امری ضروری قلمداد می‌شود و برای تحقق این امر، وجود یک سیستم مدیریت پسماند، بسیار حائز اهمیت می‌باشد.

در این راستا در کشور ما قانون مدیریت پسماندها در سال ۱۳۸۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. در این جا اشاره کوتاهی به معانی برخی از مواد قانون مدیریت پسماندها می‌گردد.

تعریف پسماند: به مواد جامد، مایع و گاز (غیر از فضلاب) گفته می‌شود که به طور مستقیم یا غیر مستقیم حاصل از فعالیت انسان بوده و از نظر تولید کننده، زائد تلقی می‌شود. پسماندها به پنج گروه تقسیم می‌شوند:

پسماندهای عادی: به کلیه پسماندهایی گفته می‌شود که بصورت معمول از فعالیت‌های روزمره انسانها در شهرها، روستاها و خارج از آنها تولید می‌شود، از قبیل زباله‌های خانگی و نخاله‌های ساختمانی

پسماندهای پزشکی: به کلیه پسماندهای عفونی و زیان آور ناشی از بیمارستان‌ها، مراکز بهداشتی، درمانی، آزمایشگاه‌های تشخیص طبی و سایر مراکز مشابه گفته می‌شود. سایر پسماندهای خطرناک بیمارستانی از شمول این تعریف خارج است.

پسماندهای ویژه: به کلیه پسماندهایی گفته می‌شود که به دلیل بالا بودن حداقل، یکی از خواص خطرناک، از قبیل سمیت، بیماری زا، قابلیت انفجار یا اشتعال، خوردگی و مشابه آن به مراقبت ویژه نیاز داشته باشد و آن دسته از پسماندهای پزشکی و نیز بخشی از پسماندهای عادی، صنعتی، کشاورزی که نیاز به مدیریت خاص دارند، جزء پسماندهای ویژه محسوب می‌شوند.

پسماندهای کشاورزی: به پسماندهای ناشی از فعالیت‌های تولیدی در بخش کشاورزی گفته می‌شود، از قبیل فضولات، لاشه حیوانات، دام، طیور و آبزیان) محصولات کشاورزی فاسد یا غیر قابل مصرف.

پسماند صنعتی: به کلیه پسماندهای ناشی از فعالیت‌های صنعتی و معدنی و پسماندهای پالایشگاهی صنایع گاز، نفت و پتروشیمی و نیروگاهی و امثال آن گفته می‌شود، از قبیل براده‌ها، سرریزها و لجن‌های صنعتی

مدیریت اجرای پسماند: شخصیت حقیقی یا حقوقی است که مسئول برنامه ریزی، ساماندهی، مراقبت و عملیات اجرایی مربوط به تولید، ذخیره سازی، جداسازی، حمل و نقل، بازیافت، پردازش و دفع پسماندها و همچنین آموزش و اطلاع رسانی در این زمینه می‌باشد.

الف (دفع: کلیه روشها از بین بردن یا کاهش خطرات ناشی از پسماندها، از قبیل بازیافت، دفن بهداشتی، زباله سوزی.

ب (پردازش: کلیه فرآیندهای مکانیکی، بیولوژیکی که منجر به تسهیل در عملیات دفع گردد.

ماده ۷ و ۸ قانون مدیریت پسماندها نقش شهرداری‌ها را در این خصوص روشن می‌سازد:

ماده ۷- مدیریت اجرای کلیه پسماندها، غیر از صنعتی و ویژه در شهرها و روستاها و حریم آنها به عهده شهرداری و دهیاری‌ها و در خارج از حوزه وظایف شهرداری‌ها و دهیاری‌ها به عهده بخشرداری‌ها می‌باشد. مدیریت اجرایی پسماندهای صنعتی ویژه به عهده تولید کننده خواهد بود. در صورت تبدیل آن به پسماند عادی به عهده شهرداری‌ها، دهیاری‌ها و بخشرداری‌ها خواهد بود.

تبصره: مدیریت‌های اجرایی می‌توانند تمام یا بخشی از عملیات مربوط به جمع آوری، جداسازی و دفع پسماندها را به اشخاص حقیقی و حقوقی واگذار نمایند.

ماده ۸- مدیریت اجرایی می‌تواند هزینه‌های مدیریت پسماند را از تولید کننده پسماند با تعرفه ای که طبق دستورالعمل وزارت کشور توسط شوراهای اسلامی بر حسب نوع پسماند تعیین می‌شود، دریافت نموده و فقط صرف هزینه‌های مدیریت پسماند نماید.

با اجرای دقیق قانون مدیریت پسماندها، « اصلاح الگوی مصرف » به بهترین نحو ممکن انجام می‌گیرد.